

canemàs

REVISTA DE PENSAMENT ASSOCIATIU

16

ESTIU-TARDOR 2018

Associacionisme
Cultural **Català**

canemàs

revista de pensament associatiu
núm. 16 (estiu - tardor 2018)

**Premi BEST 2018 a la societat
a una iniciativa de comunicació**
concedit per l'Agrupació
del Bestiari Festiu i Popular
de Catalunya

L'ENS DE L'ASSOCIACIONISME CULTURAL CATALÀ és una iniciativa de la Federació de Cors de Clavé, la Federació de Grups Amateurs de Teatre de Catalunya, el Moviment Coral Català, la Federació Catalana de Societats Musicals, la Confederació Sardanista de Catalunya, l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya, l'Agrupament d'Esbarts Dansaires, el Gran Orient de Catalunya, l'Agrupació del Bestiari Festiu i Popular de Catalunya, la Coordinadora de Trabucaires de Catalunya, la Federació Catalana de Pessebristes, ADIFOLK, el Moviment Laic i Progressista, la Fundació Paco Candel, la Coordinadora de Pastorets de Catalunya, la Federació de Diables i Dimonis de Catalunya, el Secretariat de Corals Infantils de Catalunya, la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, la Federació Catalana de Catifaires, la Coordinadora de Colles de Gegants i Bestiari de Ciutat Vella de Barcelona - La Casa dels Entremesos, l'Associació Catalana de Puntaires, la Federació de Colles de Falcons de Catalunya, la Federació d'Associacions i Clubs UNESCO de Catalunya, l'Associació d'Establiments Emblemàtics, la Federació Catalana dels Tres Tombs, la Coordinadora de Diables Tradicionals de Catalunya, la Federació Catalana del Joc Tradicional, la Coordinadora d'Entitats del Poble Sec i l'Associació Coordinadora Pessebres Vivents de Catalunya. Entitats adherides: XarxAteneu, Casals Joves de Catalunya i la Federació Cors de Clavé Catalunya Nord.

Entitat acreditada per la UNESCO per a la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial.

Disseny gràfic
Faino Comunicació
www.faino.com

Correcció lingüística
Albert Lavila

Fotografia
Stefano Puddu, Àlvar
Andrés, Martí Albesa,
Jordi García. Família
Manuel Cubeles

PVP d'aquest número
9,00 €

Subscripció anual
15,00 € (2 números)

Impressió
Novoprint
(imprès a Catalunya)

ISSN
2014-5519
Dipòsit legal
B-4484-2012

CONSELL DE REDACCIÓ

Àlvar Andrés, Gemma Aguilera, Pere Baltà, Guillem Carreras,
Oriol Cendra, Enric Cirici, Joan-Ramon Gordo, Èric Jover, Joan Maluquer,
Josep Santesmases i Josep Viana

Coordinació de l'edició: Joan-Ramon Gordo i Montraveta

Edita: Ens de l'Associacionisme Cultural Català. www.ens.cat

Correspondència: Ens de l'Associacionisme Cultural Català
Carrer de València 558, 6è 1a 08026 Barcelona (El Barcelonès)
Tel. (34) 93 269 10 42, www.ens.cat, info@ens.cat

© Ens de l'Associacionisme Cultural Català

*Els judicis i opinions expressats en els articles publicats a la revista són
exclusivament responsabilitat de l'autor. L'opinió de Canemàs, revista de
pensament associatiu només s'expressa a l'editorial.*

AMB EL SUPORT DE:

Ajuntament
de Barcelona

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura

Diputació
de Barcelona
xarxa de municipis

canemàs | 16

ESTIU
TARDOR
2018

04 EDITORIAL

ARTICLES

10 Una comunitat transformadora. ELISENDA ROVIRA

18 Els problemes de la comunicació digital. ENRIC PUIG PUNYET

30 On són les dones a les entitats de cultura popular? El gènere de la participació en l'associacionisme. TÀNIA VERGE

46 ESPECIAL DANSA

50 Els balls de l'Aureli Capmany: crònica d'una conferència il·lustrada. MONTSERRAT GARRICH

70 Parlem de... Érase una vez... (1950) i Manuel Cubeles. MARIA PAGÈS

90 Recerca contemporània dins d'un festival d'arrel. EXPLICA DANSA

ENTREVISTA

104 Conversa amb Joan Manuel Tresserras.

CRÒNIQUES

112 L'Aplec Internacional, un referent de projecció de la cultura popular. IVAN BESORA

117 Cinquanta anys d'Universitat Catalana d'Estiu al servei dels "PPCC" JOAN BECAT

121 Els bastoners retornen a la Maternitat de Lleida. ALBERT FONT

128 RESSENYES

150 HAN COL·LABORAT EN AQUEST NÚMERO

152 ÍNDEX DELS NÚMEROS ANTERIORS

EDITORIAL

Malgrat el sotrac de la crisi, les institucions públiques i les empreses privades han apostat fort per la creació de fires i festivals arreu de Catalunya. Per a unes, aquesta trempera cultural s'ha concebut com una eina de promoció turística i dinamització econòmica. Per a les altres, senzillament com l'oportunitat de buscar beneficis en una veta de mercat cada vegada més popular i atractiva. Benvingudes siguin aquestes iniciatives. Tota proposta que avanci cap a la construcció d'una societat més culta ens sembla positiva.

Sí que voldríem posar èmfasi, tanmateix, en la vocació comunitària de tota expressió cultural. Què comparteixen una coral, un elenc teatral, una colla gegantera, un esbart dansaire, un grup pessebrista o una formació de ministrils, superant les notables diferències que les distingeixen, enfront d'un drama de Shakespeare, una fuga de Bach o un fresc de Caravaggio? Totes elles desitgen apel·lar a la creació d'un *som*, una identitat aglutinadora, uns vincles comuns, un sentiment de pertinença. Les creacions artístiques són fantàstiques, imprescindibles de fet, però no responen a una realitat local ni a un compromís concret. Les muses són apàtrides. La cultura popular, en canvi, té una terra que li és pròpia.

A diferència de les propostes públiques o privades, les organitzades per l'associacionisme cultural no desitgen ser ni ins-

trumentalitzades ni patrimonialitzades. Senzillament aspiren a convertir-se en una font de gaudi col·lectiu, desvinculades d'interessos parcials o partidistes, però inevitablement compromeses amb el progrés social i la defensa i lluita a favor dels drets humans. Parlar de cultura, en les actuals circumstàncies n'hauríem de ser més conscients que mai, és apel·lar a la condició política inherent a qualsevol persona. Cultura és tot allò que fem en societat.

En el centenar i escaig d'articles publicats en les edicions ordinàries del *Canemàs* —no comptabilitzem, en aquesta xifra, les set edicions monogràfiques—, podem endevinar-hi un fil conductor: la certesa que la cultura comunitària és una eina poderosíssima de transformació social. Per canviar les realitats, abans cal sacsejar les mentalitats. La cultura és l'instrument emancipador més eficaç que tenen les classes populars. Aquell que permet teixir mecanismes de solidaritat interns, aquell que permet crear un marc ideològic més favorable a l'emancipació i —com diríem en la terminologia actual— l'apoderament.

Per a facilitar la comprensió dels lectors, aquest volum del *Canemàs* ha estat dividit en diferents blocs principals. Comencem reflexionant sobre tres dels principals reptes de l'associacionisme cultural: la difusió mediàtica, la importància que tenen les entitats enfront d'una progressiva digitalització de les relacions socials, i la necessitat d'implementar polítiques d'igualtat de gènere. A continuació, oferim un especial sobre les presentacions que es van organitzar en el 36è Festival Ésdansa, recentment reconegut amb el Premi Previsora General al Projecte de Gran Format de l'Associacionisme Cultural Català, lliurat en el marc dels II Premis Antoni Carné de l'Associacionisme Cultural Català; finalment, podreu llegir cròniques d'esdeveniments rellevants esdevinguts aquest any, com ara la participació de la cultura catalana en l'Smithsonian Folklife Festival de Washington, el 50è aniversari de la Universitat Catalana d'Estiu, o una iniciativa tan interessant com és la desenvolupada pels Bastoners del Pla de l'Aigua a l'antiga Casa de la Maternitat de Lleida.

Reptes actuals de l'associacionisme cultural

No desvelarem cap secret si afirmem que vivim en un món cada vegada més mediatitzat, on les notícies cada dia tenen un impacte mediàtic més fugaç. Elisenda Rovira reflexiona sobre la relació que les entitats culturals han d'establir amb els mitjans de comunicació. Com a editora de l'Observatori Crític dels Mitjans Mèdia.cat i coneixedora de l'univers escolta, Rovira coneix les principals barreres que les associacions es troben quan volen anunciar els seus esdeveniments. Algunes de les que esmenta a «Una comunitat transformadora» són la dificultat de generar titulars per part de les entitats, l'absència de personatges de ficció que apareguin en productes audiovisuals o el ritme en la presa de decisions de les entitats —lent segons els estàndards periodístics.

El filòsof Enric Puig Punyet ha pensat a bastament sobre la incidència que la digitalització de la societat ha tingut en la transformació de les relacions socials. A Els problemes de la comunicació digital llença un crit d'alerta contra el pensament majoritari. Les plataformes 2.0, opina, són un impediment per a la difusió de les iniciatives sorgides de l'associacionisme de base i per a la deliberació pública de les persones. Una reflexió que el moviment associatiu, com a força emancipadora, ha de tenir present.

A «On són les dones a les entitats de cultura popular? El gènere de la participació en l'associacionisme sociocultural català», la doctora en Ciències Polítiques Tània Verge sospesa les principals barreres que s'han d'implementar per aconseguir la paritat en els òrgans de gestió de les entitats culturals. Actualment la presència de dones en les juntes directives de les federacions i confederacions tan sols voreja el 30%. Una xifra espectacularment baixa si considerem que la participació de base femenina supera amb escreix la masculina.

Especial ÉsDansa

Aureli Capmany va implicar-se en una immensa tasca de documentació, recopilació, restauració i publicació de balls.

Montserrat Garrich és la comissària de l'Any Aureli Capmany, celebrat amb motiu del 150è aniversari del folklorista. A «Els balls d'Aureli Capmany: crònica d'una conferència il·lustrada» exposa per què la seva figura va ser tan cabdal en la consolidació i prestigi dels esbarts a Catalunya, sobretot en el vessant del vestuari i les coreografies.

El llargmetratge *Érase una vez...* va comptar amb la participació del reputat coreògraf Manuel Cubeles, traspasat el 19 de desembre del 2017. Es tracta d'una filmació de gran importància, l'únic testimoni audiovisual de les danses que ballava el reconegut Esbart Verdaguer. És la primera pel·lícula d'animació que contemplava la presència d'un esbart. Una novetat molt significativa, especialment en plena dictadura franquista. A «*Érase una vez...* i Manuel Cubeles» Maria Pagès recorda el procés creatiu del film.

Un ballarí i una productora històrica s'han unit per crear un projecte pedagògic innovador sobre la dansa. Són Toni Jodar i Beatriu Daniel, impulsors de l'Explica Dansa, un nou format d'ensenyament coreogràfic a cavall de la lliçó teòrica i l'espectacle. Un article d'allò més aconsellable per a totes les persones interessades a conèixer el procés creatiu dels esbarts i les possibilitats de renovació dels balls tradicionals.

Cròniques

No es compleix mig segle de vida cada any, com ha pogut fer el 2018 la Universitat Catalana d'Estiu. A «Cinquanta anys d'Universitat Catalana d'Estiu al servei dels Països Catalans» Joan Becat repassa els orígens i evolució de l'UCE des d'aquell llunyà 1968. El secretari de la Fundació Universitat Catalana d'Estiu també exposa com s'han viscut els cursos enguany i esbossa breument amb quina filosofia ha d'encarar la universitat el futur més immediat.

El 2018 serà recordat com l'any en què les entitats catalanes van participar en l'Smithsonian Folklife Festival de Washington, considerat l'esdeveniment de cultura popular més multitudinari del món. L'article «L'Aplec Internacional, un referent de projecció de la cultura popular», redactat per

Ivan Besora, repassa l'història d'un esdeveniment —L'Aplec Internacional— que ja fa trenta-un anys que difon la cultura internacionalment. El president d'Adifolk també rememora la vivència del 31è Aplec, celebrat a cavall de Catalunya (Manresa) i la capital americana.

Tancant el bloc de cròniques, Albert Font-Tarrés ens parla sobre la celebració del Dia Internacional de l'Educació, celebrada a Lleida el 4 d'octubre a l'antiga Casa de la Maternitat. A principis de segle xx, molts dels nens que hi van ser educats tenien en la cultura popular l'única finestra d'obertura al món. trenta anys després que cessés l'activitat, Font-Tarrés recorda la labor desenvolupada per la Casa i com va ser progressivament reemplaçada pels actuals sistemes de protecció de la infància.

Com a cirereta del pastís, el *Canemàs 16* es clou amb una entrevista en profunditat a l'expert en comunicació Joan Manuel Tresserras. L'exconseller de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya reflexiona sobre la noció de cultura, la necessitat d'eixamplar-la i posar-la al centre de les polítiques socials, la relació més sana entre entitats culturals i l'Administració o les possibilitats del Congrés Participatiu Catalunya i Futur, entre altres matèries.

Tanca el volum, finalment, la tradicional exposició de ressenyes de llibres sobre cultura popular. Us animem impetuosament a comprar-los i llegir-los! Que per molts anys segueixin havent-hi editorials que treballin tan bé i s'esforcin amb tanta empena per difondre tots els secrets de la cultura popular catalana entre els seus lectors!